# ZAMONAVIY TYUTORLIK FAOLIYATI: TALABANING SHAXSIY, IJTIMOIY VA KASBIY RIVOJLANISHIDA INDIVIDUAL YONDASHUVNING O‘RNI

**Tursunova Zarnigor Rasulovna**
Yoshlar bilan ishlash,
ma’naviyat va ma’rifat bo‘limi tyutori
https://doi.org/10.5281/zenodo.24142881

**Annotatsiya:** Maqolada zamonaviy oliy ta’lim tizimida tyutorlik faoliyatining mazmuni va talaba-yoshlarning shaxsiy, ijtimoiy hamda kasbiy rivojlanishidagi ahamiyati yoritiladi. Talabalar bilan ishlashda individual yondashuvning pedagogik asoslari, ishonchli muloqot, ehtiyoj va qiziqishlarni aniqlash, ijtimoiy faollikni rag‘batlantirish, kasbiy yo‘nalishni qo‘llab-quvvatlash hamda raqamli vositalardan oqilona foydalanish masalalari tahlil qilinadi. Tyutorlik faoliyatini samarali tashkil etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi.
**Kalit so‘zlar:** tyutor, oliy ta’lim, individual yondashuv, talaba shaxsi, ijtimoiy faollik, kasbiy rivojlanish, pedagogik hamkorlik, motivatsiya.

**Аннотация:** В статье рассматриваются содержание современной тьюторской деятельности и её значение для личностного, социального и профессионального развития студентов. Анализируются педагогические основы индивидуального подхода, доверительное взаимодействие, выявление интересов и потребностей обучающихся, развитие социальной активности, поддержка профессионального самоопределения и рациональное использование цифровых средств. Предлагаются практические рекомендации по повышению эффективности тьюторской работы.
**Ключевые слова:** тьютор, высшее образование, индивидуальный подход, личностное развитие, социальная активность, профессиональное развитие, педагогическое взаимодействие, мотивация.

**Abstract:** The article explores the role of modern tutoring in students’ personal, social and professional development within higher education. It discusses the pedagogical foundations of an individual approach, trust-based communication, identifying students’ interests and needs, encouraging social engagement, supporting career development and making responsible use of digital tools. Practical recommendations for improving tutoring practice are also presented.
**Keywords:** tutor, higher education, individual approach, student development, social engagement, professional development, pedagogical cooperation, motivation.

## Kirish

Globallashuv, raqamli transformatsiya va mehnat bozoridagi tezkor o‘zgarishlar oliy ta’lim oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasasi faqat muayyan fanlar bo‘yicha bilim berish bilan cheklanmay, mustaqil fikrlaydigan, mas’uliyatli, tashabbuskor, muloqotga kirisha oladigan va o‘z kasbiy yo‘lini ongli ravishda belgilaydigan

shaxsni shakllantirishga ham xizmat qilishi zarur. Bu jarayonda tyutorlik faoliyati ta’lim va tarbiya ishlarini o‘zaro bog‘lovchi muhim yo‘nalishlardan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Tyutor talabaning oliy ta’lim muhitiga moslashuvi, o‘qish jarayonidagi faolligi, ijtimoiy tashabbuslari va shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi. Biroq tyutorlikni faqat davomatni kuzatish yoki tadbirlarni tashkil etish bilan tenglashtirish uning mazmunini toraytiradi. Zamonaviy yondashuvda tyutor talabaning imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga ko‘maklashadigan, uning fikrini tinglaydigan, zarur yo‘nalish ko‘rsatadigan va mustaqil qaror qabul qilishiga sharoit yaratadigan pedagogik hamkor hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’lim sohasidagi munosabatlarning huquqiy asoslari belgilangan [1]. Oliy ta’lim tashkilotlarida tyutorlik faoliyatini tashkil etish bo‘yicha amaldagi me’yoriy hujjatlar esa ushbu faoliyatning vazifalari va tashkiliy jihatlarini aniqlashtiradi [2]. Mazkur huquqiy asoslar tyutorlik ishlarini tizimli, maqsadli va talaba manfaatlariga yo‘naltirilgan tarzda tashkil etish zarurligini ko‘rsatadi.

Maqolaning maqsadi — talabaning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishida individual yondashuvning o‘rnini ochib berish hamda tyutorlik faoliyatini takomillashtirishga doir amaliy tavsiyalarni asoslash.

1. Zamonaviy tyutorlik faoliyatining mazmuni va tamoyillari

Tyutorlik faoliyati — talabaning ta’limiy va tarbiyaviy ehtiyojlarini hisobga olgan holda uning rivojlanishiga ko‘maklashishga qaratilgan uzluksiz pedagogik hamkorlik jarayonidir. Uning markazida talaba shaxsi, uning qobiliyati, qiziqishi, ehtiyoji va kelajak maqsadlari turadi. Shu sababli tyutorning faoliyati tayyor ko‘rsatmalarni berishdan ko‘ra, talabaning o‘z imkoniyatlarini anglashiga va ulardan foydalanishiga yordam berishga yo‘naltirilishi lozim.

Samarali tyutorlik bir nechta tamoyillarga tayanadi. Birinchisi — shaxsga hurmat: talabaning fikri, qadr-qimmati va individual xususiyatlari e’tirof etiladi. Ikkinchisi — hamkorlik: tyutor va talaba o‘rtasidagi munosabat bir tomonlama buyruqbozlikka emas, o‘zaro muloqot va kelishuvga asoslanadi. Uchinchisi — izchillik: talabaning rivojlanishi bir martalik tadbir bilan emas, muntazam kuzatuv va qo‘llab-quvvatlash orqali ta’minlanadi. To‘rtinchisi — adolat va xolislik: barcha talabalar uchun teng imkoniyatlar yaratiladi. Beshinchisi — maxfiylik: individual suhbatlarda bildirilgan shaxsiy ma’lumotlar mas’uliyat bilan muhofaza qilinadi.

Tyutor o‘z faoliyatida pedagogika va psixologiya bilimlariga, samarali muloqot ko‘nikmalariga, nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish va zarur holatlarda tegishli mutaxassisga yo‘naltirish kompetensiyasiga ega bo‘lishi muhim. Tyutor barcha muammolarni yakka o‘zi hal qiluvchi mutaxassis emas; uning vazifasi muammoni erta payqash, talaba bilan muloqot qilish va zarur yordam tizimiga bog‘lashdan ham iborat.

2. Talabaning shaxsiy rivojlanishida individual yondashuv

Talabalarning shaxsiy rivojlanishi o‘ziga ishonch, mustaqil fikrlash, mas’uliyat, o‘zini boshqarish, maqsad qo‘yish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarining shakllanishida namoyon bo‘ladi. Biroq talabalar bir xil sharoitda ulg‘aymagan, ularning bilim darajasi, muloqot uslubi, qiziqishlari va hayotiy tajribasi turlicha. Shu bois individual yondashuv tyutorlik faoliyatining muhim sharti hisoblanadi.

Individual yondashuv, avvalo, talabani tinglash va uning ehtiyojlarini aniqlashdan boshlanadi. Bunda qisqa individual suhbatlar, ixtiyoriy so‘rovnomalar, kuzatuv va talabalar bilan kichik guruhlardagi muhokamalardan foydalanish mumkin. To‘plangan ma’lumotlar

talabani yorliqlash yoki taqqoslash uchun emas, unga mos yordam va rivojlanish imkoniyatlarini belgilash uchun qo‘llanilishi kerak.

Masalan, jamoa oldida fikr bildirishga tortinadigan talaba kichik guruh muhokamasida yoki yozma topshiriqda o‘z salohiyatini yaxshiroq namoyon qilishi mumkin. Tashabbuskor talaba esa loyiha yoki tadbirni tashkil etishda mas’uliyat olish orqali rivojlanadi. Demak, bir xil topshiriq va rag‘batlantirish usuli barcha talabalarga birdek ta’sir ko‘rsatmaydi. Tyutor talabaning kuchli jihatlarini aniqlab, ularni rivojlantirishga xizmat qiladigan vazifalarni taklif etishi maqsadga muvofiq.

Shaxsiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashda aniq va erishish mumkin bo‘lgan maqsadlarni belgilash foydalidir. Talaba bilan birgalikda qisqa muddatli maqsad, unga erishish qadamlari va natijani baholash mezonlari kelishib olinishi mumkin. Bunday yondashuv talabaning o‘z rivojlanishi uchun mas’uliyatini kuchaytiradi. Tyutor esa jarayon davomida maslahat va rag‘bat bilan ko‘maklashadi.

3. Ijtimoiy rivojlanish va talabalar faolligini oshirish

Oliy ta’lim davri yoshlarning jamiyatdagi o‘rnini anglash, jamoada ishlash, muloqot qilish va fuqarolik mas’uliyatini his etish ko‘nikmalari shakllanadigan muhim bosqichdir. Tyutor talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun ularni turli tashabbus va loyihalarga jalb etishi, biroq bunda majburiy ishtirokdan ko‘ra ongli tanlov va ichki motivatsiyani rag‘batlantirishi lozim.

Intellektual Zakovat o‘yinlari, kitobxonlik uchrashuvlari, volontyorlik loyihalari, ekologik aksiyalar, huquqiy savodxonlik mashg‘ulotlari, milliy qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi tadbirlar va kasb egalari bilan uchrashuvlar talabalarning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Bunday faoliyatlarda talabalar tashabbus ko‘rsatish, vazifalarni taqsimlash, jamoa bilan kelishish, muammoni hal qilish va natija uchun javob berishni o‘rganadilar.

Tadbirlarning samaradorligi faqat qatnashchilar soni bilan belgilanmasligi kerak. Muhimi — talaba qanday yangi bilim yoki ko‘nikma olgani, o‘z tashabbusini amalga oshira olgani va keyingi faoliyat uchun qanday xulosa chiqarganidir. Shu maqsadda tadbirdan keyingi qisqa tahlil, fikr-mulohaza va takliflarni yig‘ish amaliyoti foydali hisoblanadi.

Ijtimoiy faoliyatni tashkil etishda ham individual yondashuv zarur. Masalan, kimdir sahnada chiqish qilishni, boshqasi tadbir dizaynini tayyorlashni, yana biri axborot tarqatish yoki tashkiliy masalalarni hal qilishni ma’qul ko‘rishi mumkin. Talabaga o‘z qobiliyatiga mos vazifa berilishi uning jamoaga daxldorlik hissini kuchaytiradi.

4. Kasbiy rivojlanish va kelajak faoliyatiga tayyorgarlik

Oliy ta’limning muhim natijalaridan biri — talabaning tanlagan mutaxassisligi bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarni egallashi hamda mehnat faoliyatiga tayyorlanishidir. Kasbiy rivojlanish faqat auditoriyada olingan nazariy bilimlar bilan cheklanmaydi. U amaliy tajriba, kasbiy muloqot, mustaqil izlanish, raqamli savodxonlik va o‘z ustida ishlashni ham qamrab oladi.

Tyutor talabaning kasbiy qiziqishlarini o‘rganib, uni mutaxassislikka oid seminarlar, mahorat darslari, ilmiy-amaliy konferensiyalar, tanlovlar va loyiha ishlarida ishtirok etishga undashi mumkin. Sohada faoliyat yuritayotgan mutaxassislar bilan uchrashuvlar talabalarga kasbning real talablari, ish muhiti va rivojlanish imkoniyatlari haqida tasavvur beradi.

Kasbiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashda talabaning individual rivojlanish xaritasidan foydalanish mumkin. Unda talabaning kasbiy maqsadi, mavjud kuchli tomonlari, rivojlantirilishi zarur bo‘lgan ko‘nikmalar, rejalashtirilgan faoliyat va erishilgan natijalar qayd

etiladi. Bunday xarita qat'iy nazorat vositasi emas, balki talabaning o'z taraqqiyotini ko'rishi va keyingi qadamlarini rejalashtirishi uchun yordamchi vosita bo'lishi kerak.

Bugungi mehnat bozorida tanqidiy fikrlash, muammolarni hal etish, jamoada ishlash, samarali muloqot, axborot bilan ishlash va raqamli vositalardan foydalanish ko'nikmalari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tyutor ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun talabalarga tegishli ta'limiy resurslarni tavsiya qilishi va ularning amaliy faoliyatini rag'batlantirishi mumkin.

5. Raqamli vositalar va tyutorlik faoliyatining samaradorligi

Raqamli texnologiyalar tyutorlik ishlarini rejalashtirish, axborot almashish va talabalar ehtiyojlarini o'rganish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Elektron so'rovnomalar, ta'lim platformalari, onlayn uchrashuvlar va guruhlar orqali talabalar bilan tezkor aloqa o'rnatish mumkin. Raqamli vositalar, ayniqsa, ko'p sonli talabalar bilan ishlashda tashkiliy jarayonlarni yengillashtiradi.

Shu bilan birga, raqamli muloqot jonli suhbatning o'rnini to'liq bosa olmaydi. Talabaning kayfiyati, ikkilanishi yoki yordamga ehtiyojini har doim ham elektron yozishmalardan anglash qiyin. Shu sababli tyutor raqamli va an'anaviy muloqot shakllarini uyg'unlashtirishi lozim. Shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish va saqlashda esa maxfiylik, rozilik va axborot xavfsizligi talablariga rioya etish zarur.

Raqamli vositalardan foydalanishning maqsadi talabani ortiqcha nazorat qilish emas, balki unga kerakli axborotni o'z vaqtida yetkazish, maslahat olish imkoniyatini yaratish va rivojlanish jarayonini qulay tashkil etishdan iborat bo'lishi kerak.

6. Tyutor-talaba ishonchi va hamkorlik madaniyati

Tyutorlik faoliyatining samarasi ko'p jihatdan o'zaro ishonchga bog'liq. Talaba o'z fikri tinglanishiga, unga nisbatan xolis munosabatda bo'linishiga va murojaati mas'uliyat bilan ko'rib chiqilishiga ishonsa, ta'lim muhitida faolroq ishtirok etadi. Ishonch bir martalik suhbat bilan emas, izchil, hurmatga asoslangan munosabat orqali shakllanadi.

Tyutor faol tinglash, ochiq savollar berish, fikrni bo'lmaslik, tanqid o'rniga konstruktiv tavsiya berish va talabaning shaxsiy chegaralarini hurmat qilish ko'nikmalarini rivojlantirishi zarur. Talaba muammosi tyutor vakolatidan tashqarida bo'lsa, uni tegishli mas'ul bo'linma yoki malakali mutaxassisga yo'naltirish to'g'ri yondashuv hisoblanadi. Bunda talabaning sha'ni va shaxsiy ma'lumotlari himoya qilinishi shart.

Hamkorlik madaniyati tyutorning o'zi ham muntazam o'rganishi va kasbiy mahoratini oshirib borishini talab etadi. Pedagogik-psixologik bilimlarni yangilash, tajriba almashish, amalga oshirilgan tadbirlarni tahlil qilish va talabalar fikrini inobatga olish tyutorlik faoliyatining sifatini oshiradi.

**Xulosa va amaliy tavsiyalar**

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy tyutorlik faoliyati talabaning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishini o'zaro bog'liq holda qo'llab-quvvatlashga qaratilishi lozim. Individual yondashuv talabaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, uning kuchli tomonlarini rivojlantirish va zarur yordamni o'z vaqtida ko'rsatish imkonini beradi. Tyutorning asosiy vazifasi talabani tayyor qarorlar bilan cheklash emas, balki uning mustaqil fikrlashi va mas'uliyatli tanlov qilishiga ko'maklashishdir.

Tyutorlik faoliyati samaradorligini oshirish uchun quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

– har bir talaba bilan muntazam, maqsadli va maxfiylik tamoyiliga asoslangan individual suhbatlar o‘tkazish;

– talabalarning qiziqishlari, ehtiyojlari va tashabbuslarini aniqlash uchun ixtiyoriy so‘rov va fikr-mulohaza usullaridan foydalanish;

– shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanish maqsadlarini talabaning o‘zi bilan hamkorlikda belgilash;

– tadbirlarni faqat son jihatdan emas, balki talabaning olgan tajribasi va rivojlangan ko‘nikmalari asosida baholash;

– raqamli vositalarni jonli muloqot bilan uyg‘unlashtirish hamda shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligini ta’minlash;

– tyutorlarning pedagogik, psixologik va kommunikativ kompetensiyalarini muntazam oshirib borish.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, har bir talabaning muvaffaqiyati uning imkoniyatlarini ko‘ra oladigan, unga ishonch bildiradigan va to‘g‘ri yo‘nalish ko‘rsatadigan ta’limiy hamkorlik bilan mustahkamlanadi. Tyutorlik faoliyatida individual yondashuvni ustuvor tamoyilga aylantirish oliy ta’lim muhitida inson kapitalini rivojlantirish, yoshlarning tashabbuskorligini kuchaytirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-oktabrdagi 656-son qarori. Oliy ta’lim tashkilotlarida tyutorlik faoliyatini tashkil etishga oid nizom.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
4. Pedagogika: oliy ta’lim muassasalari uchun darslik va o‘quv qo‘llanmalar.
5. Psixologiya: shaxs rivojlanishi, motivatsiya va muloqot psixologiyasiga oid o‘quv adabiyotlari.